

bArbArA, cElArEnt, *primæ*, dArII, fErIQue.
cEsArE, cAmEstrEs, fEstInO, bArOcO *secundæ*.
tertia grande sonans recitat dArAptI, fElAptOn,
adjungens dIsAmIs, dAtIsI, bOcArDO, fErIsOn.
cAlEntEs, bArAllp, dImAtIs, fEsApO, frEIsOn.
ad quartam spectant.

Logica specialis.

CAP. I.

DE

COGNITIONE PER SENSUS

§. 194.

Cognitio clara (12.) orta per sensus, *experientia* est, vel *interna*, si per sensus internos, vel *externa*, si per sensus externos orta est. Scientia experiendi, sive cognitionis per experientiam perficiendæ est *empyrica* (die Wissenschaft zu erfahren) subjective, distincta ab *empyrica* objective spectata; quæ est complexus veritatum connexarum de eadem re per experientiam cognitarum.

§. 195. Cognitio clara immediate per sensus orta est *experientia stricte dicta*; mediate per sensus orta est *experientia latius sumta*. Sic immediate ex sensu interno cognoscimus existentiam cogitationis, & mediate facultatis cogitandi existentiam, scilicet inferendo, quod cogitat, etiam potest cogitare. Id, quod immediate per sensus cognoscitur, dicitur *phænomenon* (eine Erscheinung).

§. 196. Si statum rei, de qua aliquid experiri volumus, ipsi ita determinemus, ut experiamur, cognitio inde orta *experimentum* est (ein Versuch). Si sola attentio sufficit, ut experiamur, dicitur *observatio* (eine Beobachtung). E. g. Solutio argenti in aqua forti cognita, est experimentum; Ecclipsis solis cognita est observatio, vel *vulgaris*, vel *artificiosa*; illa sine instrumentis, hæc cum instrumentis instituta.

§. 197. Si id, quod per sensus clare cognoscitur, a nobis ipsis cognitum sit, est *experientia propria*; si ab aliis, est *aliena*.

§. 198. Immediate per sensus non possumus cognoscere, nisi talia, quæ re ipsa existunt: neque enim stricte experiri possumus, nisi talia, quæ sentire possumus; quæ non sunt, non possumus sentire; ergo neque stricte experiri; ergo si quædam stricte experiamur, illa debent existere. Sed tamen non omnia, quæ existunt, stricte experiri possumus.

§. 199. Quæ stricte experimur, existunt; quæ existunt, singularia sunt, & positiva; hinc
omnis

omnis conceptus ex experientia stricta est idea, & omne iudicium ex eadem est singulare, & positivum; adeoque nullus conceptus communis, nullum iudicium commune, nullum negativum est ex experientia stricta.

§. 200. Experimur immediate tantum illa, quæ existunt (198.); hinc nihil ex illis, quæ ad existentiam non pertinent. Essentia, essentialia, & attributa non pertinent ad existentiam illorum, quæ sensibus nostris subiecta sunt: ceteroquin illa necessario existerent. Quare neque essentiam, neque essentialia, neque attributa sentimus immediate. Cum jam in rebus nihil superfit, nisi modus, & relatio (36. n. 6.); quidquid experimur, ipsum vel modus est, vel relatio.

§. 201. Inter causam, & effectum intercedit nexus: nexus rerum ratione perspicuntur: est enim ratio facultas representandi nexus rerum. Unde causas quatenus causas non sentimus immediate; hinc nulla causarum cognitio est experientia stricta.

§. 202. Qui possibile, aut communia, aut univervalia, aut negativa, essentiam, essentialia, aut attributa, item causas pro immediate sensis habet, in *vitium subreptionis* (*Erschleichungsfehler*) incidit, quale semper committitur, dum illa, quæ sensa non sunt, pro sensis habentur.

§. 203. Per experientiam latius dictam cognoscimus illa, quæ ope rationis ex experientia stricta legitime inferuntur (195.); hinc jungendo rationem cum experientia.

§. 204. Ex existentia recte inferitur possibilitas, ex actu agendi facultas; ex singularibus sensis inductione incompleta iudicium commune, inductione completa universale; ex prædicatis in re iudicio intuitivo cognitis iudicia negativa de istorum prædicatorum oppositis. Hinc hæc omnia cognosci possunt per experientiam latius dictam.

§. 205. Si experiamur aliquid rei sensæ inesse constanter, nec unquam experiamur oppositum inesse, aut, quod inest, quocunque modo mutari, potest ipsum esse aut attributum, aut essentialiale. Si idem deprehendatur in pluribus ejusdem speciei, aut generis fit verisimile esse attributum, aut essentialiale. Si præterea deprehendatur, illud salva re abesse non posse, certum est, esse attributum, aut essentialiale; & quidem primum, si cognoscatur esse rationatum alterius: secundum vero, si cognoscatur esse alterius ratio ita, ut ipsum in illa re nullius sit rationatum. Hinc attributa, essentialia, & essentia cognosci possunt consociatione rationis cum experientia; & etiam hoc modo formari iudicia universalialia.

§. 206. Si experiamur posita existentia unius semper poni existentiam alterius, & hanc nunquam poni, nisi posita sit prior, conjicimus prius esse causam alterius. Si jam ope rationis deprehendamus rationem sufficientem in primo, cur existat alterum, deteximus causam. Hinc & causæ sunt objecta experientiæ latius dictæ.

§. 207. Fieri potest, ut plura simul sumpta sint ratio sufficiens alterius existentia, quæ singula
ratio-

rationes insufficientes sunt. Hinc in concursu plurimum cave, ne unum statim adsumas pro causa solitaria alterius.

§. 208. Iterum fieri potest, ut unum alteri coexistat, aut succedat, quin tamen alterius causa sit. Hinc cave, ne ita argumenteris: cum hoc, aut post hoc; ergo propter hoc.

§. 209. Quæ cognoscuntur per experientiam latius dictam, sive ex præmissis, quarum saltem una est experientia stricta, cognoscuntur a *posteriori* (aus der Erfahrung). Quæ cognoscuntur ex præmissis, quarum nulla est experientia, cognoscuntur *a priori* (aus der Vernunft allein).

§. 210. Quidquid stricte experimur, existit (198.); hinc experientia stricta est cognitio clara existentiae orta per sensus; adeoque cum objecto suo conveniens: omnis autem cognitio cum objecto suo conveniens est vera (11.); hinc omnis experientia stricta vera est; adeoque & verus omnis conceptus intuitivus (50.), & omne iudicium intuitivum verum est.

§. 211. Non habetur experientia stricta, nisi objectum vere fuerit sensum: ut autem objectum vere sentiatur, 1. tale sit, quod sentiri potest; 2. eo sensu, quo id nos sensisse ponimus; 3. removeantur ea omnia, quæ impedimento esse possunt, quo minus objectum sentiatur. 4. Sensus rite & saepe adplicentur. 5. Considerentur circumstantiæ, & adjuncta omnia, & dispiciatur sedulo, an non aliunde, quam, unde adparet, mutatio

ratio ista in nobis oriri possit. 6. Adhibeatur ratio: quidquid huic repugnat, sentiri non potest. 7. Attendatur ad aliorum de eodem objecto iudicium, quod ipsum est unica norma, ad quam examinare possis, utrum sensus tui rite constituti sint, nec ne. 8. In experimentis adhibe instrumenta, quam fieri potest, probatissima, & cum omni accurate adhibe.

§. 212. Experientia stricta est cognitio vera (210.); & ejus veritas clare cognoscitur; hinc & certa est (14.) certitudine physica (10.), quia est cognitio ex sensatione; & metaphysica (16.), quando oppositum cognoscitur absolute impossibile.

§. 213. Non est absolute impossibile, me cogitantem ita adfieri, ac si existerent corpora, licet nulla essent; hinc *idealista*, licet desipiat, non adstruit absolute impossibile. Sed tamen est absolute impossibile, me ita adfieri, & simul non adfieri. Item, me mei adfectionem sentire, & illam non adesse: cum ipsa sit id, quod sentio. Experientia igitur adfectionum mei est metaphysice certa. Non negat *idealista*, se adfieri, se adfectiones sui percipere; hinc argumentum baculatorium per se satis rusticum etiam contra ipsum nullum est.

§. 214. Experientia latius dicta vera est, si
 1. verum fuerit iudicium intuitivum. 2. Verum illud, quod ex intuitivo inferitur. 3. Verus inter utrumque nexus. Hæc omnia, si clare cognoscantur adesse, est ipsa experientia certa. Sic non dubitas

bitas de veritate conclusionis hujus ratiocinii: qui cogitat, habet facultatem cogitandi; cogito; ergo habeo facultatem cogitandi.

§. 215. Ex experientia tam stricte, quam late dicta possunt alia propositiones clare cognosci veræ; hinc experientiæ sunt principia (8.) certa, & demonstrativa.

§. 216. Per experientiam latius dictam etiam cognoscitur ex ratione; adeoque philosophice. Unde patet, etiam a posteriori posse multa philosophice cognosci, licet experientia stricta sit cognitio mere historica (10), quoniam est ex testimonio sensus.

CAP. II.

DE

COGNITIONE PER RATIONEM.

§. 217.

Ratio (die Vernunft) est facultas cognoscendi rerum nexus. Scientia cognoscendi per rationem solam, hinc a priori (209.) est logica strictissime sumta.

§. 218. Quidquid cognoscitur a priori, cognoscitur ex præmissis, quarum nulla est experientia: hæ autem præmissæ continent rationem, ex qua conclusio cognoscitur vera; hinc conclusionis veritas cognoscitur ex ratione, adeoque philosophice

phice (22.). Omnis igitur cognitio a priori philosophica est; sed non omnis cognitio philosophica est a priori.

§. 219. Quidquid neque ex sensatione, neque ex testimonio cognoscitur, hoc non cognoscitur ex caractere veritatis externo (136. 137.). Ergo, si tamen cognoscatur, cognoscitur ex caractere interno. Quæ cognoscuntur a priori, illa neque ex sensatione, neque ex testimonio cognoscuntur (209.); hinc ex caractere veritatis interno cognoscuntur.

§. 220. Quæ cognoscuntur a priori, cognoscuntur ex caractere veritatis interno; hinc vel ex notis objecti cognoscendi internis necessariis, vel ex nexu necessario hujus objecti cum aliis veris conceptibus, aut judiciis, quorum tamen nullum est experientia.

§. 221. Notæ internæ necessariæ sunt essentialia, essentialia, & attributa (36. n. 6.). Essentialia exhibetur in definitione reali (91.). Quædam essentialia, vel attributa, vel utraque simul exhibentur in definitione nominali (91.). Hinc, quæ ex definitionibus his cognoscuntur, cognoscuntur a priori. Unde *primum a priori cognoscendi principium sunt definitiones.*

§. 222. Conceptus, & judicia vera, quæ non sunt experientiæ, possunt esse in nexu cum aliis ita, ut unum ad aliud se habeat, sicuti ratio ad rationatum; & quidem in nexu necessario ita, ut uno posito ponatur alterum, sublato uno tollatur

tur alterum. Hinc ex uno connexorum potest cognosci alterum a priori. Quare *secundum a priori cognoscendi principium sunt conceptus, & iudicia vera cum cognoscendis necessario connexa.*

§. 223. Ex essentialibus potest cognosci essentia, & ex essentia attributa, & v. v. Hinc essentia, essentialia, & attributa possunt cognosci a priori, & sunt id omne, quod a priori cognosci potest. Nam modus, & relatio non sunt in definitione (89. n. 4.), nec sunt in nexu necessario cum essentialibus, aut attributis: ceteroquin essent notæ necessariae. Unde nec positis essentialibus, aut attributis ponuntur modi, aut relationes; adeoque nec ex istis cognoscuntur.

§. 224. Essentia, essentialia, & attributa sunt in individuis omnibus ejusdem speciei eadem; unde iis cognitis fiunt vera, iudicia universalia. Hæc igitur a priori cognoscuntur. Nullum autem iudicium, in quo prædicatum modus est, aut relatio, cognoscitur a priori. Sic hoc iudicium: existit homo, a priori non cognoscitur.

§. 225. Ex definitionibus eruuntur axiomata, & postulata, theoremata, problemata, confectaria, & corollaria (a 155. ad 158.) diverso tamen modo. Hinc hæc omnia etiam a priori cognosci possunt.

§. 226. Axiomata, & postulata ex unica definitione immediate deducuntur, & ita deducta dicuntur *secundaria*, quia ex definitione cognoscuntur. Formantur autem axiomata I. omitendo

do genus, vel differentiam (46.). E. g. Data est definitio legis: lex est decretum superioris obligans subditos. Omitte genus, & prodibunt hæc axiomata: lex obligat; lex supponit superiorem; lex fertur inferiori. Omitte differentiam, & habebis hoc: lex est decretum. 2. Convertendo. E. g. Quidquid est decretum superioris obligans inferiorem, illud est lex; ubicunque habes tale decretum, ibi habes legem &c. 3. Adfirmativis ex definitione proxime deductis substituendo negativas propositiones æquipollentes. E. g. Quando non adest decretum superioris, non adest lex; ubi non est superior, lex non habet locum; ubi nulla lex, ibi nulla obligatio &c. Postulata simili modo formantur. E. g. Si obligare subditum velis, fer ipsi legem; si nolis obligare, a lege ferenda abstinere &c.

§. 227. Theoremata, & problemata formantur ex collatione plurium definitionum, aut etiam ex aliis certis cum definitionibus connexis veritatibus. Et quoniam theoremata, & problemata sunt propositiones demonstrabiles, cognosci debent per probationem; hinc talia formaturus procedat secundum ratiocinii regulas. E. g. Concepisti hanc definitionem Dei: Deus est ens perfectissimum; & hanc entis perfectissimi: est ens, quod omnes possibiles realitates habet in omni possibili gradu. Vides etiam veram esse hanc propositionem: scientia est aliqua realitas; & scientia omnium, quæ sciri possunt, est inter realitates summas. Ex his omnibus rite dispositis infer theorema hoc: Deus novit omnia. Simili modo

modo procede circa problemata condenda. E. g. Definisti ante: quid sit caste vivere; item: quid se ipsum vincere sit. Ex collatione utriusque confici potest hoc problema: si vis caste vivere, vincede te.

§. 228. Si problema sit quæstio, in eo tria consideranda sunt: *quæsitum* (die Aufgabe), *solutio*, sive responsum (die Auflösung), & *data* (das Gegebene), quæ sunt illa, ex quibus solutio hauritur. Solutio vel per se evidens est, & tunc demonstratio illius non est necessaria; vel non est evidens, & demonstrari debet. Problema, quod est quæstio, tali modo efferi solet: sensum propositionis obscurum reddere distinctum. Cujus solutio est hæc: fiat subjecti, & prædicati notio distincta. Hæc propositio, quia actiones enunciat, quibus quæsitum obtinetur, vocatur *regula*.

§. 229. Problematis solutio a datis dependet; hinc ea inquirenda sunt, vel resolvendo quæsitum, vel attendendo ad illa, quæ aliunde de quæsito cognita sunt, vel ad illa, quæ in rebus aliis similia deprehenduntur &c.

§. 230. Confectaria, & corollaria formantur ex axiomatibus, postulatis, & theorematibus, & problematibus, si nempe propositiones cum illis connexæ eliciantur. Sic ex axiomatibus (226. ad ductis) deduces hoc confectarium: subditus secundum legem tenetur agere. Item hoc corollarium: par pari legem ferre non potest &c.

§. 231. Veritas cognitionis a priori eadem est cum veritate ratiocinii. Hinc, cum in ratio-
cinio

cinio vero omnes propositiones debeant esse veræ, & verus nexus (181.), etiam ad veritatem cognitionis a priori requiritur veritas omnium propositionum, & nexus.

§. 232. Quæ cognoscuntur a priori, per probationem cognoscuntur; probatio vero vel est *sufficiens*, sive talis, qua data ad conclusionis certitudinem ex præmissis nihil amplius requiritur; vel est *insufficiens*, sive talis, qua data adhuc requiruntur alia ad conclusionis certitudinem. Quæ per probationem sufficientem cognoscuntur, certa sunt, quæ per insufficientem, incerta sunt, sed tamen probabilia magis, aut minus.

§. 233. Quæ cognoscuntur a priori per probationem sufficientem, vel ita cognoscuntur certa, ut oppositum cognoscatur simul absolute impossibile, vel ita, ut cognoscatur hypothetice impossibile, hoc est, impossibile in nexu cum legibus naturæ, vel physicæ, vel moralis: in primo casu probatio est *demonstratio stricte dicta*, quæ si habeat præmissas, quarum nulla est experientia, est *demonstratio in sensu strictiore*. In secundo casu est *demonstratio latius sumpta*.

§. 234. In demonstratione stricta, & strictiore præmissæ debent esse metaphysice certæ: nam & conclusio talis est (233.). Conclusio demonstrationis strictæ, aut strictioris ex certis distincte cognoscitur; hinc evidens est (*eine völlig ausgemachte Wahrheit*).

§. 235. In demonstratione strictiore nulla præmissa potest esse iudicium intuitivum, sive experien-

perientia (223.). At in demonstratione stricta, & latiore possunt esse experientiae, & erit tunc demonstratio a posteriori (209).

§. 236. Demonstratio vel unico syllogismo absolvitur, vel pluribus. Si primum, est demonstratio *simplex*; si alterum, est *composita*, & polysyllogistica. Demonstratio composita, in qua est saltus licitus (190. lit. b.), est *incompleta*, in qua saltus non est, est *completa*. Ratiocinatio, in qua est saltus illicitus, vitiosa est, & non est demonstratio.

§. 237. Demonstratio composita potest fieri per syllogismos formales (172.), & etiam per non formales, sive enthymemata.

§. 238. In demonstratione stricta, & strictiore habentur tandem praemissae indemonstrabiles, quae si explicite positae sunt, demonstratio dicitur *consummata*. Non semper requiritur, ut demonstratio consummetur, praesertim, si praemissae demonstrationis antea fuerunt demonstratione consummata probatae.

§. 239. Demonstratio vel talis est, ut veritas conclusionis distincte cognoscatur ex notis subjecti, & praedicali, vel nonnisi ex falsitate, absurditate sententiae oppositae. Prior est demonstratio *directa*, ostensiva (aus den Merkmalen derselbigen Wahrheit); posterior est *indirecta*, apogogica, deductio ad absurdum (aus der Falschheit, Ungereimtheit des Gegensatzes hergeführter Beweis). Exemplum directae hoc esse poterit: qui
pacem

pacem turbat publicam, est noxius reipublicæ; seditiosus pacem turbat publicam; ergo est noxius reipublicæ. Et indirectæ hoc: si seditiosus non esset noxius reipublicæ, ergo etiam turbator publicæ pacis non esset noxius reipublicæ; hoc est vehementer absurdum; ergo seditiosus est noxius reipublicæ.

§. 240. Demonstratio, quæ a principiis oritur, & in illis fundatas conclusiones deducit, sive, in qua ex ratione elicitur rationatum, dicitur *synthetica* (21.). Quæ vero conclusionem in sua resolvit principia, sive in qua ex rationato elicitur ratio, est *analytica* (21.). Synthetica demonstratio præcipue adhibetur, si ex datis, sive cognitis principiis theoremata in iis fundata evolvenda sunt; & analytica, si pro datis theorematibus invenienda sit demonstratio.

§. 241. Dati theorematis demonstrationem analyticam formaturus I. resolvat prædicatum theorematis in notas suas primas, sive, faciat accuratam prædicati definitionem. 2. Notas primas, si necesse sit, resolvat ulterius. 3. Resolvat & subjectum, sive formet illius definitionem, si possit, realem, etiam plures definitiones nominales veras (91.). 4. Continuet resolutionem tamdiu, donec in notis quibusdam adpareat, subjectum prædicato vere convenire, aut repugnare. 5. His omnibus rite præparatis incipiat disponere demonstrationem ita, ut definitio prædicati, aut illius pars fiat terminus medius (168.), & theoremata demonstrandum conclusio in syllogismo primo.

6. Vi-

6. Videat, an in primo syllogismo sit quædam præmissa ulterius probanda. Hæc ordinarie erit minor, eritque sequentis syllogismi conclusio: hujus vero syllogismi terminus medius ex resolutione prædicati dictæ minoris, & notæ, aut notarum ex illa resolutione cognitarum collatione cum subiecto dati theorematis deprehenditur. 7. Continuet tali modo probationem, donec ultimi syllogismi præmissæ sint definitiones, aut axiomata, aut propositiones alias demonstratæ, & erit demonstratio ad finem perducta. E. g. Sic datum theorema hoc: qui alium perversa docet dogmata, in jus naturæ peccat.

1. Fiat resolutio prædicati, & definiatur, quid sit peccatum: nempe est actio legi cognitæ contraria; hinc peccatum in jus naturæ est actio legi alicui naturali contraria. Quid lex, quid jus naturæ sit, potest hic ut cognitum supponi. Ex definitione fit *axioma*:

Quicumque ponit actionem legi alicui naturali contrariam, in jus naturæ peccat.

2. Fiat resolutio subiecti: a) quid est docere? Docere est alteri rationes vel veras, vel adparentes proponere, ex quibus ipse cognoscat, aut saltem putet, se cognoscere, propositionem prolatam esse veram.
- b) Quid est perversum dogma? Est propositio falsa connexa cum corruptela morum.

Es his *axioma*:

G

Qui-

Quicumque alterum docet perversum dogma, docet falsum connexum cum corruptela morum.

3. Fiat resolutio ulterior, ut adpareant proximius connexa cum prædicato, aut subiecto theorematis; & emergent definitiones, & propositiones axiomaticæ. Hic sequentes:

Falsum apprehensum ut verum, est error. Est *definitio* erroris.

Error est imperfectio intellectus. Est *axioma*. Error connexus cum corruptela morum est imperfectio, plures, & graves imperfectiones post se trahens. Est iterum *axioma*.

Qui alteri causat imperfectiones, statum illius reddit imperfectum. Est *axioma* tertium.

4. Inquiratur jam, an detur lex aliqua naturalis prohibens, ne quis alterius statum reddat imperfectum, & occurrit hæc lex generalis: *neminem læde*, quæ coincidit cum hac: alterius statum ne imperfectiorem reddito. Hæc ut demonstrata in jure naturali adsumitur. Hinc *axioma*: actio, qua alterius status redditur imperfectior, est contra aliquam juris naturalis legem.

His tanquam materia demonstrationis acquisitis fiat dispositio:

Qui-

Quicumque ponit actionem legi alicui naturali contrariam, in jus naturæ peccat; est axioma ex resolutione prædicati.

Qui alium perversa docet dogmata, ponit actionem legi alicui naturali contrariam;

Ergo talis in jus naturæ peccat.

P. m. ille ponit actionem legi alicui naturali contrariam, qui alterius statum reddit imperfectiorem; est axioma ex lege gen. J. N.

Qui alterum perversa docet dogmata, statum illius reddit imperfectiorem;

Ergo ponit actionem legi alicui naturali contrariam.

P. m. ille statum alterius reddit imperfectiorem, qui alteri causat imperfectiones; est axioma tertium n. 3.

Sed qui alterum perversa docet dogmata, causat alteri imperfectiones;

Ergo statum alterius reddit imperfectiorem.

P. m. qui alterum perversa docet dogmata, docet errores connexos cum corruptela morum, est axioma n. 2. Sed qui docet errores connexos cum corruptela morum, causat alteri imperfectiones; est axioma

secundum n. 3. Ergo, qui alterum per-
versa docet dogmata, ipsi causat imper-
fectiones.

§. 242. Demonstrationem analyticam for-
maturus a posteriori 1. resolvat prædicatum secun-
dum §. præced., si id necesse sit. 2. Circumspi-
ciat, quid in rerum natura occurrat, ex quo pro-
bari possit, prædicatum subjecto convenire. 3.
Experientiam hanc, aut etiam plures evolvat,
usque dum veritas ex experiētiis illis clare cogno-
scatur. Sic, si quis vellet suscipere demonstnan-
dum a posteriori theorema hoc: illud ludorum ge-
nus, quod vulgo *lotteriam* dicimus, est, ut mo-
do tractatur, perniciosum reipublicæ; is deberet:
1. resolvere prædicatum perniciosum reipublicæ;
possetque id fieri hoc modo: illud est perniciosum
reipublicæ, e quo in plurimos cives damnum in-
gens, utilitas vero in paucos redundat 2. De-
berent inquiri experiētiæ certæ, ex quibus proba-
retur, multos cives damnum ingens in re sua do-
mestica, statuque externo, quin etiam hinc inde
in interno passos esse, & paucos, qui lucrum ex
illo ludo fecerint; & his adductis res esset con-
fecta.

§. 243. Demonstratio synthetica ex datis
principiis principiata infert. Est igitur conversa
analyticæ; adeoque formatur facile, si analytica
data sit. Verum si data non sit analytica, sed
tantum principia eum in finem, ut inde theore-
mata eruantur, eadem deducturus 1. sumat datum
principium pro primi syllogismi aliqua præmissa.

2. Ex-

2. Excogitet propositionem, quæ cum dato principio notionem aliquam habeat communem, & sit etiam propositio vel per se evidens, vel aliunde certa. 3. Inferat conclusionem. 4. Hanc conclusionem pro novo sequentis syllogismi principio ponat, & excogitet iterum novam propositionem, quæ cum principio hoc novo notionem communem habeat, & inde inferat conclusionem. Quotquot exsurgunt opera ita continuata, conclusiones, tot sunt theoremata. E. g. Sit datum principium hoc: ens simplex non habet partes. Excogitetur propositio alia, quæ habeat cum hoc principio notionem aliquam communem. E. g. Quod non habet partes, non potest in partes resolvi. Inferatur conclusio: ergo ens simplex non potest in partes resolvi. Hæc conclusio iterum statuatur ut principium, & excogitetur ut ante propositio nova: Ens simplex non potest in partes resolvi; quod non potest in partes resolvi; est incorruptibile; ergo ens simplex est incorruptibile &c.

§. 244. Via synthetica, si sint dati subjecti invenienda prædicata, aut dati prædicati subjecta, tum 1. fiat dati resolutio. 2. Ex hac formetur propositio certa, quæ sit principium. 3. Ex §. præced. formetur propositio nova. 4. Inferatur conclusio: hæc exhibebit unum quæsitum. E. g. Sit datum subjectum homo: fiat ejusdem resolutio; in hac deprehenditur corpus, anima, in utroque notæ diversæ: adsumatur, quæ libet, & statuatur principium. E. g. Homo constat corpore;

qui constat corpore, est ens compositum; ergo homo est ens compositum; ens compositum potest interire partium dissolutione; ergo & homo ita interire potest &c. Item: sit datum prædicatum. E. g. Gratium. Resolvatur: gratium dicimus id, quod animæ moderatam occupationem suppeditat. Inquirantur, quibus ista notio conveniat, & erunt, e. g. nova, perfecta, pulchra &c. Animæ moderatam occupationem suppeditant; ergo hæc grata sunt.

§. 245. Demonstrationem dijudicaturus resolvat syllogismos singulos (192.), quemvis cum antecedente conferat, dispiciat, an inter quemvis antecedentem, & consequentem detur nexus. Si omnia requisita adesse clare cognoscat, certus est, demonstrationem esse legitimam.

§. 246. Non omnes veritates possunt a nobis demonstrari, & ex illis, quæ possunt demonstrari, aliæ facilius hæc via, aliæ alia possunt demonstrari; elige in iis, quæ demonstrari possunt, illam viam, qua clarius, distinctius, certius veritates demonstrantur. Qui, quamvis veritatem se demonstrare velle pollicetur, plus promittit, quam præstare possit; & qui veritatem nullam admittere vult, nisi stricte demonstratam, plus postulat, quam præstari ipsi possit; & errat uterque.

CAP. III.

DE

COGNITIONE PER TESTI-
MONIUM.

§. 247.

Testimonium in sensu latiore sumtum est adser-
tio *alicujus* eum in finem facta, ut illud,
quod adseritur, ab alio verum habeatur.
Testimonium strictius sumtum est adseritio *facti* ad
mox dictum finem. Is, qui testatur, *testis* est,
& is, qui propter testimonium id verum habet,
quod alter testatur, *credit*; adensus propter testi-
monium præstitus *fides* est, si propter testimonium
divinum, *divina*; si propter humanum, *humana*.
Scientia per testimonium, humanum præsertim,
cognitionem perficiendi est *martyrocritica*.

§. 248. Testimonium humanum strictè sum-
tum est adseritio facti; facta per experientiam stri-
ctam cognoscuntur; quæ per experientiam strictam
cognoscuntur, sunt sensa; adeoque omne testimo-
nium humanum strictè sumtum repræsentat rem
sensam, vel præteritam, vel præsentem, vel hic
vel alibi sensam, vel sensu interno, vel externo.

§. 249. Testimonium humanum strictè sum-
tum repræsentat rem sensam; hinc, quæ sentiri
non

non possunt, non representantur per tale testimonium. At multa, quæ sentiri non possunt, possunt tamen ex sensis legitime inferri (a §. 204. ad 207.); hinc etiam ex testimoniis. Sic quasdam rerum causas ab aliis, e. g. Medicis, aut Phisicis ex experienciis legitime illatas credimus, sed propter testimonium in sensu latiore suntum (247). Si ipsi in aliorum experienciis earundem rationem, causamque detegamus, aut legitime esse illatam cognoscamus, per testimonium etiam philosophice cognoscimus. Si minus: cognitio per testimonium est tantum historica (10.).

§. 250. Nulla res impossibilis in illo respectu, in quo impossibilis est, potest esse res sensa; hinc non potest representari per testimonium. At effectus mirabilis non est impossibilis, & potest tale quid sentiri, cujus causam nos ex naturalibus inferre non possumus, vel quia in iis non est, vel quia a nobis in iis nequit deprehendi; adeoque effectus mirabilis potest per testimonium humanum representari. Sed hic, si ullibi, caveatur vitium subreptionis (202.).

§. 251. Rei sensæ narratio magis explicata, & uberior est *historia* (eine *Geschichte*), & hujus author *historicus*.

§. 252. *Historia* ratione rerum, quæ narrantur, diversa est. Quæ recenset res ad naturam earum partium, quæ hoc universum constituunt, atque ad artes, facta tamen ab hominum actionibus liberis, harumque sequelis proximioribus præcissione

eisione, pertinentes, dicitur *historia naturalis* (die Naturgeschichte). Hujus partes sunt historiae plantarum, animalium, morborum, meteororum (Erscheinungen), machinarum artificiosarum &c. Historia, quæ tractat de liberis hominum actionibus, & de iis, quæ cum his magis connexa sunt, *simpliciter historia* dicitur. Ad hanc pertinent a) *historia civilis*, aut *politica*, in qua referuntur status, fataque rerumpublicarum, actiones magistratuum, & Principum, & illorum, a quibus in rempublicam plura, & grandia profecta sunt. b) *Historia ecclesiastica*, in qua similia, sed ad ecclesiam spectantia referuntur. c) *Erudita*, in qua status, fataque eruditionis enarrantur; & hæc vel refert partes eruditionis, & tum in illa initia, progressus, incrementa, decrementa alicujus scientiæ exhibentur; vel refert vitas virorum doctorum, vel eorundem libros d) *Privata*, quæ refert vitas hominum privatorum cum statu rerumpublicarum, ecclesiæ, & eruditionis non admodum connexas.

§. 253. Historia quæcunque, quam ipsi non sumus experti, fide cognoscenda est; hinc per testimonium; adeoque historicus testis est illi, qui idem non est expertus.

§. 254. Testis vel ipse rem, quam narrat, est expertus, vel eandem ab aliis audivit. Si primum, testis dicitur *oculatus* (ein Augenzeuge); si alterum, *auritus* (ein Ohrenzeuge).

§. 255. Autoritas testis, qua testis, est ejusdem dignitas ex rationibus in ipso cognitis aptis ad adsensum in altero obtinendum.

§. 256. Rationes aptæ, & sufficientes ad adsensum alterius obtinendum, sive fidem, sunt scientia testis, & voluntas dicendi verum. Prior virtus dicitur dexteritas (die Geschicklichkeit); altera sinceritas (die Aufrichtigkeit des Zeugen). Una ex his sine altera non est ratio sufficiens, sed utraque simul,

§. 257. Quo clarius dexteritatem, & sinceritatem in teste aliquo cognosco, eo autoritas ipsius relate ad me major est; quo minus clare eadem, aut simul sumta, aut unum ex illis, cognosco, eo autoritas minor est. Testis, in quo nec dexteritatis quidpiam, nec sinceritatis cognosceretur, esset testis sine autoritate; si re ipsa nihil illarum virtutum adesset, *absolute*, secus *relative*.

§. 258. Dexteritas testis oculati dignoscitur ex his: 1. si rei fuerit præsens. 2. Si potuerit rite experiri, & eo sensu, quo se id expertum refert. 3. Si ea omnia in experiundo observaverit, quæ §. 211. requiri diximus. 4. Si polleat fidei memoria, ita, ut facile res, prout sensit, possit reproducere, aut memoriæ non fides factum adnotaverit scripto. 5. Si præterea polleat facultate rem, quam expertus est, perspicue proponendi.

§. 259. Sinceritas testis determinatur ex his:
 1. si ipse sit vir religiosus falsiloquia aversans.
 2. Si

Si nulla habuerit motiva ad falsiloquium, habuerit autem ad verum testandum. Hæc quo plura, quo graviora fuerint, eo ad dignoscendam sinceritatem aptiora sunt. 3. Si narraverit eo ipso in loco, in quo, ac tempore, dum res gesta erat. 4. Si non tacuerit suo, suorumque honori detrahentia. 5. Si propter testimonium suum malum vereri debuerit, aut re vera tulerit.

§. 260. Testis auritus respectu eorum, quæ ab alio audit, est oculatus; ergo etiam iisdem sit dotibus ornatus.

§. 261. Testimonium verum est, in quo vere factum refertur, & ita refertur, uti factum est. Testis dexter scit factum, & si simul sincerus est, refert factum ita, uti est factum; adeoque testimonium testis dextri, & sinceri est testimonium verum. Testimonium, in quo non refertur vere factum, vel non ita, uti factum est, est testimonium falsum. Sed tamen ex falsa aliqua circumstantia relata falsitas facti non statim inferri potest. E. g. Dum Constantinus Magnus a Silvestro Pontifice refertur baptizatus, licet Silvester illum non baptizaverit, non sequitur: ergo baptizatus non fuit. Testimonium referens impossibilia semper falsum est, quo ad illa, quæ impossibilia sunt; & testis talia referens non est dexter; hinc nec habet authoritatem.

§. 262. Testimonium testis, cujus dexteritas, & sinceritas ex notis sufficientibus clare a me cognoscitur, est testimonium mihi *certum*; si notæ cognitæ sint insufficientes, est *incertum*. In
in-

incerto vel plures adsunt notæ pro dexteritate, & sinceritate a me cognitæ, quam pro opposito, vel pauciores. Si primum: est testimonium *probabile*; si alterum: est *improbabile*; si notæ utrimque sint æquales, est testimonium *dubium* (17.).

§. 263. Adensus præstitus ex notis cognitis sufficientibus, aut etiam pluribus pro veritate est *fides rationalis*, sive *oculata* (ein vernünftiger sehender Glaube). Adensus, qui nota nulla cognita, aut æqualibus, aut paucioribus tantum cognitis præstaretur, esset *fides cæca* (ein blinder Glaube); & qui ita credit, *credulus* est (leichtgläubig). Qui vero non crederet testimoniis certis, aut nullis vere probabilibus, esset *incredulus* (ungläubig). Testimonia certa, & vere probabilia dicuntur *fide digna*.

§. 264. Testimonium divinum cum sit illius testis, in quo distincte per rationem cognoscitur sinceritas, & dexteritas summa, omne testimonium divinum est certissimum, & creditur fide rationali, sive sit testimonium de facto, aut veritate propositionis singularis, sive sit de veritate propositionis communis. Sed, cum Deum esse aliquid testatum sit res facti, hujus testimonii divini existentia, si per testimonium humanum cognoscenda est, cognoscatur fide rationali (263.).

§. 265. Si ex testimonio divino certo probetur, Deum homini alicui, aut pluribus, certis circumstantiis vestitis, promississe, se illis adfuturum, & non permissurum, ut errent, in illis
cir-

cumstantiis non errabunt; verum igitur dicent, adeoque testimonium illorum in his circumstantiis verum est, & creditur ipsis fide rationali.

§. 266. Testimonium mere humanum testis oculati verum non est, nisi res vere fuerit facta, & ita facta, uti testis retulit (261.); nec auriti, nisi vere audierit, & ita retulerit, uti audiit. Sed licet auritus ita retulerit, uti audiit, non tamen idcirco res vere facta est. Hinc omne testimonium humanum de re facta verum debet habere testem oculatum.

§. 267. Etiam unius testis oculati, cujus dexteritas, & sinceritas cognita est, testimonium parit certitudinem. Si tamen plures oculati dexteritatis, & sinceritatis cognitæ idem testentur, nascitur certitudo major.

§. 268. Auritus de testimonio testatur; hinc testimonii testis oculatus est (260.). Sed de facto dum testatur, ipsius authoritas innitur authoritati testis oculati; & series quantacunque auritorum testem oculatum supponit; neque enim ipsi vere facta referre possunt, nisi retulerit oculatus.

§. 269. Testimonium auritorum in serie successiva est *traditio* (eine Ueberlieferung); in serie simultanea est *fama* (ein öffentliches Gerücht). Utrumque testimonium vel verum, vel falsum est; vel ex parte verum, vel ex parte falsum.

§. 270. Traditio, & fama vel habent ortum suum a teste oculato dextro, & sincero, & pro-

progressum suum ab auribus dextris, & sinceris; vel non habent ortum ab oculato, vel non a dextro, vel non a sincero, aut cui & dexteritas, & sinceritas defuit, vel non habent progressum suum a dextris, & sinceris. Si primum, traditio, & fama sunt testimonia vera (261.). Si unum ex aliis, tunc sunt vel testimonia omnino falsa, conficta, fabellæ, rumores sine capite; vel testimonia vitiata, defectibus laborantia, quibus, qui etiam in iis crederet, in quibus vitiata sunt, aut defectu laborant, esset nimium credulus.

§. 271. In veritatibus, quæ nobis via folius traditionis patefiunt, major gradus remotionis a fonte vires argumenti per se non infringit, uti fieri opinabatur cl. Lockius. Si enim, quod ipse ponit, primus testis fuerit fide dignus, & reliqui æquali fide digni, verum testimonium primi testes succedentes adcurate referent; non est igitur periculum erroris. An e. g. circa dogma, quod docet, infantes posse baptizari; de quo, ni fallor, Origenes suo tempore dixit, hoc traditione acceptum esse, nostro tempore auctum est erroris periculum, quia a fonte magis distamus, atque Origenes? Universum, si nulli traditioni fide rationali (263.) credi potest, jam omnis probabilitas de re gesta, ad quam & dogmata proposita pertinent, demum evanescere deberet, licet illius fides antea fuisset certissima; hoc autem qui credit, credulus est.

§. 272. Notæ, ex quibus traditio dijudicari potest, præter testium dotes sunt:

a) in

a) in factis. 1. Illorum publicitas, 2. granditas, 3. monumenta, quæ longo tempore extitisse aliunde certum est, aut quæ extant adhuc cum relatis optime convenientia, & eorundem quasi rationata. 4. Relatio ipsa uniformis, constans, & invariata. 5. Absentia omnis contradictionis cum aliis certis, & omnis inconvenientiæ cum loco, tempore, moribus hominum, imo convenientia cum iis omnibus deprehensa &c.

b) In dogmatibus ad religionem spectantibus (nam in ceteris ad veritatem parum prodest scire, quis docuerit) præter testium dotes 1. gravitas, utilitas &c. dogmatis, 2. ejusdem connexio proximior cum reliquis religionis dogmatibus certis, 3. vestigia per omne ævum usque ad tempus religionis primum, 4. & vestigia hæc, si quando disparere videntur, hujus disparentiæ gravis, & solida ratio, 5. difficultas interferendi dogmatis, qualis esset, si alio tempore, quam primo, aut ab alio, quam ab authore ipso vel immediate per se, vel ejus auctoritate a primis promulgatoribus, dogma sine tumultu, & populi commotione interferi non potuit; hujus tamen tumultus, aut commotionis excitatæ aliquando, ne minimum quidem extet documentum &c.

§. 273. In fama, cum ipsa testimonium simul existentium testium sit, inquiratur in auctoritatem

rem famæ, &, si deprehendi is possit, debet esse testis oculatus, si fama sit vera. Dijudicetur ergo ex notis, ex quibus oculatus (258. 259.). Sed jam desinit esse fama, & est tibi testimonium testis oculati. Si vero author deprehendi non possit, non ideo statim judicandum, famam esse falsam, sed considerandum 1. objectum famæ. 2. Circumstantiæ antecedentes, præsentis, & earundem cum objecto famæ connexio 3. Consequentia durante fama, si quæ sint: & hæc si sint solius objecti, quod fama ferebat, necessaria consecutaria, fama sit certa. Si vero talia non sint, sed tamen sequelæ ejusmodi, ut ex illo, quod fama ferebat, facile consequi potuerint, oritur argumentum pro veritate famæ. E. g. Oritur belli tempore fama referens: hostilem exercitum esse cæsum: constabat ante, utrumque exercitum ita castra metatum fuisse, ut neuter sine periculo alicujus detrimenti recedere potuerit: fama durante pars hostilium copiarum, quæ arcem quandam obsidebat, subito obsidionem solvit, iterque adgreditur versus illam plagam, versus quam fama fert, reliquias cæsi exercitus recessisse. In his circumstantiis, qui famæ crederet, an crederet fide cæca, licet solutæ obsidionis aliæ potuerint esse causæ, quorum tamen jam nulla æque verisimilis occurrit.

§. 274. Testimonium verum est, quod est a teste dextro, & sincero (261.); sed testimonia, quæ opposita referunt, simul vera esse non possunt; hinc nec simul a testibus dextris, & sinceris. In testium collisione inquirendum, in quo rationes
dex-

dexteritatis, & sinceritatis infint plures, ante quam possit ex iis uni præ altero credi fide rationali.

§. 275. In teste oculato, coævo, domestico, major ratio pro dexteritate est, quam in auctore, recentiore, peregrino: sed non raro suspecta est oculati &c. sinceritas ob partium studium, ob metum, spem lucri, & istiusmodi alia. Exempla sunt obvia,

§. 276. Si oculati plures testentur idem, & inter illos sint, qui vitæ conditione, studiorum ratione, & religionis instituto discrepant, si usque adeo adsint hostes, & inimici, testimonium habet notam sinceritatis summam. Omnino enim incredibile est, complures istiusmodi in mendacium conspirare. Si jam præterea notæ dexteritatis sufficientes adsint, tali testimonio ad veritatem nihil deest; & hinc contradicentes alii, sive coævi, sive recentiores non sunt fide digni.

§. 277. In collisione testium potest contingere, ut in uno plures dexteritatis, & sinceritatis rationes detegantur, quam in multis aliis unanimes voce contrarium adserentibus. In hoc casu præferendus est unus pluribus, vel maxime, si prudens est suspicio de collusione plurium, vel si plures ex uno eodemque testentur.

§. 278. Si testes, quorum unus multum phantasiæ, & alter plus intellectui, & rationi tribuit,

tribuit, collidantur, præferendus est posterior priori ob dexteritatem. Ab iis, qui nimium phantasiæ tribuerunt, plurimam partem profectæ sunt narratiunculæ de spectris, & plures aliæ fabellæ.

§. 279. Si plures coævi testentur de facto, quod ab ipsis ex defectu requisitorum ad experientiam rite capiendam, examinari non potuit, & contrarium testentur recentiores, quibus nihil requisitorum defuit, posterius testimonium præferendum est primo ob dexteritatem testium. Exempla sunt in historia naturali.

§. 280. Si coævi omnes factum memorabile taceant, & recentiores id referant, testimonium hoc jure in dubium vocatur, nisi silentii coævorum gravis adferatur ratio: quæ adferri vix poterit, si factum 1. fuerit publicum; 2. ad historiam, quam scribebant coævi, pertinens, aut adsint alia motiva, quare notari debuisset; 3. si ex adnotatione nullum in testes incommodum redundaturum, prudenter timeri potuerit. Jam enim, cur nullus illorum talis facti meminerit, alia vix superest ratio, quam quia nescierunt; factum autem publicum, & grande, qui omnes ignorare potuerunt! Vel ob hanc solam causam, si cætera deessent, Philostrato fides habenda non est, dum post centum elapsos annos prodigia ab Apollonio Thyaneo patrata refert, tacentibus de eisdem coævis. Si unus, alterve coævorum factum non referat, ipsum ob illius silentium negari tuto non potest: potuit enim

unus

unus ignorasse, potuit esse oblitus, potuit noluisse testari, quæ tamen in omnibus obtinuisse, credi non debet.

§. 281. Testis, qui nomen suum aperte præfert, antependus anonymo est, nisi suppressi nominis sufficiens adsit ratio: est enim sinceritas posterioris dubia.

§. 282. Testis pacatus, & modestus præferendus est acerbo, & vehementi, nisi aliunde constat, ex facti indignitate testem fuisse commotum. Nam acerbitas, & vehementia testis movet suspicionem odii; hinc defectus tam dexteritatis, quam sinceritatis.

§. 283. Testis simpliciter, sine fuce, & ampullis factum referens præferendus est testi ornatui, ac elegantis suis in relationibus nimium studentis ob magis certam sinceritatem. Ob eandem rationem præferendus est testis juratus non jurato.

§. 284. Cognitio per testimonium verum (261.) vera est. Si enim testimonium verum est, omnia accurate referuntur, quæ facta sunt; hæc per testimonium cognoscens habet cognitionem convenientem eum objectis; hinc & veram (II.).

§. 285. Cognitio per testimonium talis, ut vi ipsius possimus cognita ab aliis discernere, est cognitio clara (12.); istiusmodi cognitionem per

testimonia sæpe obtinemus. Claritas cognitionis per testimonia admittit gradus, quos cognitio in genere (13.).

§. 286. Cognitiono per testimonium certum (262.) est cognitio certa. Nam dum certi sumus de dexteritate, & sinceritate testis, cognoscimus, oppositum testimonii esse impossibile; talis autem cognitio est certa (14.); hinc & cognitio per testimonium certum. Sed hæc certitudo est tantum moralis (16.).

§. 287. Veritas, claritas, certitudo perfectiones cognitionis sunt; hinc cognitio perficitur testimoniis veris, claris, certis. Sed etiam ubertas, & dignitas (18.) cognitionis perfectiones sunt, quæ testimoniis comparari possunt, & maxime lectione historiarum tractantium de rebus grandibus vere, clare, distincte; & pragmaticarum, id est, talium, in quibus consuetudines multæ practicae ad vitæ felicitatem facientia continentur. Hinc tales historias lege, & abstine ab anilibus, & superstitiosis fabulis, etiam Romanensibus scriptis (Romanen), si hæc nihil, aut parum eruditionis habeant, bonisque moribus noceant.

CAP. IV.

DE

COGNITIONE PER INTER-
PRETATIONEM.

§. 288.

Si alios rite intelligam (75.) extensive, & intensi-
sive perfici cognitio mea potest. Sed non
possum alios intelligere, nisi ex signis (70.),
nec rite intelligere, nisi ex ipsorum signis ipsa illa
cognoscam, quæ ipsi signant. Scientia cognoscen-
di signata ex signis est *hermeneutica universalissi-
ma* (die ganz allgemeine Auslegungskunst).

§. 289. Homines conceptus suos, quos
communicare cum aliis volunt, signare debent,
hinc signis uti: hæc signa vel videri tantum pos-
sunt, & dicuntur *characteres* (Züge), vel etiam
audiri; signa, quæ audiuntur, si sint certi articu-
lati toni, *vocabula* sunt.

§. 290. Characteres, si signant immediate
vocabula, & his mediantibus conceptus dicuntur,
characteres nominales, quales sunt hæc ipsa, quæ
scribo. Si signant immediate conceptus, & res ipsas,
quæ etiam vocabulis signari possunt, sunt *characte-
res reales*, quales erant hieroglyphi Aegyptiorum.

§. 291. Complexus vocabulorum in regione ampliore usitatorum est *lingua particularis* (eine besondere Sprache), *viva*, si adhuc in usu publico, communique obtineat, quales sunt lingua germanica, gallica &c.; *mortua*, quæ aliquando in usu publico, & communi fuit, sed modo in tali usu non est, quales sunt græca, latina &c.

§. 292. Complexus vocabulorum in regione non adeo ampla usitatorum est *idioma* (eine Mundart), e. g. idioma saxonicum, suevicum &c. idioma perfectius *dialectus* est (der Dialect, oder eine in einem höheren Grade ausgebesserte Mundart), e. g. dialectus attica apud Græcos, saxonica inter Germanos.

§. 293. Series vocabulorum conceptus connexos significantium est *oratio* (eine Rede). Orationis vero sensus (der Sinn der Rede) est series conceptuum, quos alter significare voluit.

§. 294. Complexus regularum, secundum quas orationis cujuscunque sensus cognoscendus est, est *hermeneutica generalis*. Quæ tantum complectitur regulas ad sensum hujus, aut illius orationis cognoscendum observandas, est *hermeneutica specialis*. E. g. Ad sensum orationis dogmaticæ intelligendum,

§. 295. Qui sensum ex oratione cognoscit, eumque proponit, dicitur *interpret* (ein Ausleger), & ipsa sensus cogniti propositio *interpretatio*.

Hæc

Hæc, si sit ab ipso autore, dicitur *authentica* (seiner selbst Erklärung, oder seines eigenen Sinnes); si ab alio ex communi verborum usu, & consuetudine verba ita accipiendi, est *usualis* (eine gemeine); si sit ex regulis hermeneuticæ, est *doctrinalis*, logica, philosophica (eine gelehrte).

§. 296. Propositio quævis explicanda dicitur *textus*, & quæ cum hac connexa est, *contextus*, sive explicandam antecedit, sive sequatur, sive mediate, sive immediate, sive expresse, sive minus.

§. 297. Si vocabula, quibus series conceptuum significatur, proprium significatum retineant, sensus est *proprius* (eigentlicher Sinn). Si non retineant, sensus est *improprius*, *tropicus* (uneigentlicher, figurlicher Sinn). E. g. Illud Horatii: o navis! referent in mare te novi fluctus?

§. 298. Sensus *immediatus* est, qui ex solis vocabulis cognosci potest. *Mediatus* est, qui est cum immediato connexus. Sensus per ipsa vocabula sive immediate, sive mediate significatus est *literalis* (der buchstäbliche); per literalem significatus est *mysticus* (der geheime, verborgene Sinn), & hic est mediati species. E. g. Ipsa, sive ipse, contert caput tuum Gen. lib. est mysticus, dum intelligitur de dominatu in dæmonem exercendo.

§. 299. Sensus orationis *possibilis* est ille, qui neque fini, quem author sibi præfixit, neque

orationi contradicit. Sensus *inuentus* est ille, quem author verbis suis subesse voluit. Hic, si per finem authoris, & orationem ipsam determinetur, *innatus*, genuinus est (in der Rede gegründeter Verstand). Sensus, qui non est innatus, *illatus* dicitur (in die Rede getragener Verstand). Sensus ab authore ipso intentus, & secundum regulas hermeneuticas cognitus est sensus *hermeneutice verus*, qui tamen in se potest esse falsus. Sensus *absurdus* (ein ungereimter Sinn) est, qui vel propositioni alicui certæ contradicit, & est *absolute* absurdus, vel qui contradicit alicui propositioni ab authore positæ, aut ratione sui systematis ponendæ, & est *relative* absurdus.

§. 300. *Adcommo'datus* sensus (ein anstiegender Sinn) est sensus literarum similis, quem tamen authoris sensum esse, dubium, aut improbabile est. Hinc talis sensus non est innatus, sed sæpe frigida allusio.

§. 301. Sensus orationis est series conceptuum, quos author vocabulis significare vult; hinc cognitio authoris significata. Sed cognitio sensus (der Verstand der Rede) est intelligentis, & interpretis cognitio. Utraque, cum sit cognitio, est perfectionum & imperfectionum capax, quarum capax est cognitio in genere (18). Sed perfectio adficiens cognitionem authoris non est confundenda cum perfectione, quæ adficit cognitionem interpretis.

§. 302. Perfecta cognitio interpretis est, quæ clare & distincte repræsentat sensum authoris. Hanc ut interpretes obtinere possit, prærequiritur a) notitia linguarum, & illius, in qua author scripsit, & cum hac cognatarum, & illius, in qua interpretes interpretatur, idiomatum earundem, ac dialectorum (291. 292.). Defectus hujus notitiæ causa est tam multarum falsarum, obscurarum, mutilarum interpretationum. b) Notitia historiarum. Hac destitutus ignorare potest finem, quem author scribendo habuit, circumstantias, sectam, conditionem authoris, scribendi occasionem, aliaque adjuncta, in quibus author versatus est, quæ tamen ad ipsius sensum cognoscendum sæpe necessaria sunt. c) Notitia criticæ, sive regularum judicandi, an liber, aut in libro textus sit re ipsa authoris hujus, nec ne.

§. 303. Liber, aut in libro textus dicitur *genuinus* (das wahre, oder ächte Werk, ein ächter Text), qui est ab illo authore profectus re ipsa, cui tribuitur. Liber, aut textus *suppositus* est (ein unterschobenes Werk), qui non est ab illo authore profectus, cui tribuitur. Textus *corruptus* (ein verfälschter Text) est, qui non ita ab authore profectus est, uti jam comparet: si quædam in textu omissa sint, dicitur *mutilatus* (verstückelter); si adjecta, *interpolatus* (untersehter Text). Liber, in quo textus sunt mutilati, aut omissi, etiam mutilatus; in quo sunt interpolati, aut novi additi, interpolatus vocatur.

§. 304. Liber, textusque genuinus a non genuino ex notis dignoscendus est:

- a) Liber ex his: 1. si ab illo tempore, quo primum comparuit, ad hæc usque tempora semper illi authori adscriptus fuit; nec sit ulla ratio in contrarium, habendus est liber genuinus. 2. Liber omnibus coævis, & proxime coævis illius authoris, cujus esse dicitur, incognitus, vel suppositus est, vel saltem suspectus, si coævi, & proxime coævi ex hoc libro optima, & necessaria documenta potuerint adducere. 3. Si liber sit inscitia refertus, aut ineptis, & ridiculis fabellis scateat, non est viri in iis rebus versati, perspicacis, & gravis opus. 4. Liber aperte impia dogmata continens, aut probans impia dogmata aperte continentes libros, etiam in iis, quæ cum his dogmatibus connexa sunt, non est opus viri pii, & probati. 5. Si stylus (die Schreibart), qui est coordinatio orationis authori alicui solemnior, sit diversus ab eo, quo author in operibus certo genuinis utitur, liber suspectus redditur. Sed tamen potest esse stylus ejusdem authoris diversus pro rerum diversitate, pro ætatis ipsius authoris diversitate, potest etiam ipse, si latere voluit, stylum mutasse. Interim convenientia styli est aliquod argumentum pro authentia: rarius enim contingit, ut in uno, eodemque stylo plures convenient. Simili modo judicandum de diversitate,
aut

aut convenientia styli cum stylo sæculi :
 habent enim & ætates fere singulæ suum
 proprium stylum. 6. Liber, in quo res,
 aut personæ memorantur ætate authoris
 certe posteriores, aut vocabula, modique
 loquendi adhibentur, quæ longo post autho-
 rem tempore primum ceperunt esse in usu,
 est suppositus, aut certe interpolatus vel stu-
 dio, vel casu, dum nempe incitia tyoethæ
 notæ marginales textui additæ sunt. 7. Liber
 authori gravi, & circumspecto adscriptus,
 continens sententias in re magni momenti
 oppositas iis, quas author idem in operi-
 bus certo genuinis tuetur, suspectus est,
 nisi aliunde constet, authorem a sententia
 sua recessisse.

- b) Textus, dum lectiones sunt variantes, hoc
 est, dum in diversis exemplaribus textus
 diversi adparent vel in codicibus ipsis, vel
 in versionibus, aut citationibus, dijudi-
 catur speciatim ex his: 1. qui cum autho-
 grapho, aut scripto ipsius authoris con-
 sentit, est genuinus. 2. Si autographon
 interierit, præferendus est ille textus, qui
 consentit cum codicibus, citationibus æta-
 ti authoris prioribus, nisi aliunde gravis
 ratio obstet: sine hac enim præsumi non
 debet a proxime coævis textum fuisse cor-
 ruptum. 3. Præferendus est etiam textus,
 qui fini authoris, quem scribendo habuit,
 circumstantiis, in quibus scripsit, stylo,
 quo author uti solet, conformior est.

Cete-

Ceterum textus etiam ex quibusdam notis, ex quibus integer liber genuinus, dijudicatur. In versionibus, & citationibus dexteritas, & sinceritas vertentium, ac citantium consideranda sunt.

§. 305. Interpres sensum authoris cognoscit (295.); sed textus corruptus non continet sensum authoris; hinc nequit ex illo sensus authoris cognosci, cognoscitur igitur ex textu genuino (303.).

§. 306. Textus ejusdem genuini sæpe plures sensus sunt possibiles (299.), uti tam variæ legum, & scripturarum interpretationes fatis ostendunt. Si ex pluribus possibilibus unus aliquis ita per regulas hermeneuticas determinetur, ut ipse solus verus, reliqui omnes falsi habendi sint, oritur *necessitas hermeneutica* circumscribens interpretem.

§. 307. Propensio interpretis ad eum e pluribus possibilibus sensum pro sensu authoris habendum, qui authorem commendat, sive cum perfectionibus authoris convenit, donec constet contrarium, est *æquitas* interpretis (die Billigkeit); & *iniquitas* interpretis est propensio ad sensum, authoris perfectionibus contrarium, pro sensu authoris sine sufficiente ratione habendum.

§. 308. Hermeneuticæ principium generale est: *interpres æquus esto*. Nam de quovis authore saltem mediocriter bono præsumendum est, quod

quod cognitionem dignam, veram, claram, certam, aut saltem probabilem significare voluerit; hinc perfectionibus suis studuerit. Postulant id etiam officia hominis erga hominem, ut ne quis de altero sine ratione sufficiente pejora sentiat.

§. 309. Postulat authoris perfectio, ut vere conceptus significet, & non proferat signa nihil significantia. Hinc interpret ubique supponat sensum, & nullos terminos inanes, quamdiu non adest ratio sufficiens in contrarium.

§. 310. Interpret nonnisi unum ex pluribus possibilibus sensibus verum, & ab authore intentum iudicet. Nam perfectio authoris postulat, ut unam determinatam conceptuum seriem voluerit significare.

§. 311. Interpret sensum authoris totum cognoscat; alioquin authorem non omnino intelligit.

§. 312. Interpret etiam sensum mediatum pro sensu authoris habeat. Nam est perfectio authoris simul significare conceptus, qui cum conceptibus per vocabula significatis interne, ac necessario connexi sunt. Non tamen deducat ad odium authori constandum ex sensu ipsius immediato mediatum falsum, aut incommodum, aut non praevisum, vel non connexum, nec significatum: fieret enim iniquus *consequentarius*.

§. 313. Nunquam, nisi necessitas hermeneutica id exigat, iudicet sensum sive absolute, sive relative absurdum (299) esse sensum authoris. Ubi igitur author sibi contradicere videtur, eandem secum ipso interpres conciliet, salvis tamen hermeneuticæ legibus.

§. 314. Nunquam tribuat authori sensum, nisi qui probari potest esse authoris; hinc inquirat in indicia, notasque determinantes sensum authoris. Hæ & in oratione ipsa & in authore inquiri debent.

§. 315. Censendus est author quivis usum vocabulorum (82.) ea ætate, in ea lingua, in qua scripsit, receptum secutus fuisse: voluit enim intelligi a cœvis suis, & quæ postea fata subitura esset lingua, scire ipse non poterat. Hinc interpres ex usu tum recepto iudicet.

§. 316. Si quod vocabulum plures habeat significatus, & author certum significatum nullibi fixerit, iudicet interpres secundum significatum famosorem. Nam hic ad perspicuitatem sermonis pertinet; perspicuitas autem est perfectio authoris. Si tamen author ob rationes significatum communem deseruerit, & quendam sibi soli proprium substituerit, significatus hic authori peculiaris ex oratione debet posse cognosci: ceteroquin est terminus non intelligibilis, qui arguit in authore imperfectionem.

§. 317. Interpres in locis obscurioribus antecedentia, & consequentia solícite cum loco interpretando conferat, contextum examinet, inquirat in loca parallela, sive *parallelismus* sit in verbis, sive in significatibus, sive in utroque simul. Nam author debet loqui consequenter, & in nexu, debet etiam in similibus similiter loqui. Præferri tamen debent illa loca, in quibus author ex professo, ut dicimus, certam materiam tractat, locis iis, in quibus de eadem obiter tantum, & incidenter loquitur. Si *parallelismus domesticus* deficiat, consulatur *peregrinus*, sed *propior*, sive similes loci authorum aliorum, sed proximiorum, si fieri possit; inter quos eminent authoris discipuli, si qui tales sint. Si & *parallelismus peregrinus* deficiat, inquiratur in vocabula radicalia, derivativa, simplicia, composita illius linguæ, aut etiam cognatarum.

§. 318. Interpres nonnisi gravi de causa tribuat vocabulis significatum improprium, & tropicum. Effet gravis causa, si verbis in significato proprio sumtis, aut nullus, aut absurdus, aut hic loci inconueniens sensus oriretur.

§. 319. Ex sola rei, quæ per verba authoris significata est, ad aliam rem significandam aptitudine non iudicet interpres, sensum mysticum ab autore fuisse intentum. Nam præterquam, quod idem sensus literalis possit admittere mysticos plures, sola istiusmodi aptitudo non potest fundare iudicium certum, imo ne probabile quidem

dem de mente authoris. Si tamen sit notabilior sensus literalis ad mysticum significandum aptitudo, & alias sensus esset authore indignus, & parallelismus domesticus etiam probet, authorem solere esse mysticum, interpres e pluribus possibilibus sensibus mysticis judicet illum esse verum, qui sensui literali, contextui &c. convenientissimus est.

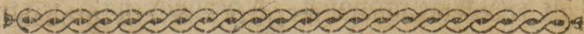
§. 320. Interpres scripti vel interpretatur scriptum *historicum*, adeoque mera complectens facta, vel *dogmaticum*, & hinc continens veritates communes, & universales; atque hoc vel solum historice referens dogmata, & est *historico-dogmaticum*, vel referens dogmata cum demonstrationibus suis, & est *scientificum*, & hoc methodice (20. 21.) adornatum est *systematicum*. Scripti illius, quod interpretatur, perfectiones perspectas habeat interpres: illæ enim perfectiones authoris determinant, & sunt rationes regularum hermeneuticæ specialis, quas interpretem æque servare oportet, ac regulas hermeneuticæ generalis, si intentum ab authore sensum certo velit cognoscere.

§. 321. Si interpres sensum authoris tantum in lingua ab illa, qua author usus est, diversa proponat, sive si versionem (eine Uebersetzung) instituat, quæ est brevissima sensus interpretatio, tum 1. sensum authoris adæquate cognitum proponat. Hinc nec plures, nec pauciores, imo nec alio modo connexos conceptus proponat, quam ii sunt, quos proposuit author. 2. Sen-
sum

sum brevissime proponat. Vocabulis igitur, quibus author usus est, substituat synonyma alterius linguæ eodem modo connexa, quantum genius utriusque linguæ patitur. 3. Propositio ipsius interpretis habeat perfectiones ad propositionem requisitas, e. g. claritatem & perspicuitatem.

§. 322. Si interpretes instituat *paraphrasin* (eine Umschreibung), quæ est sensus immediati ab autore intenti interpretatio uberior in lingua vel authoris, vel alia, servet I. quæ vertens. 2. Sensum authoris clariorem reddat, atque hinc terminis minus claris substituat claros, & ubi expedit, alios interferat, eosque sic inter se ordinet, ut nexus melius perspiciatur. 3. Ultra sensum immediatum, eaque, quæ ad hunc declarandum inserviunt, non progrediatur.

§. 323. Si interpretes instituat *commentarium* (eine vollständige ausführliche Auslegung), qui est interpretandorum completa, & illustrata explicatio exhibens etiam illa, quæ cum interpretandis connexa sunt, servet I. quæ vertens, & alterum, quod paraphrasin instituens. 2. Cognitionem sensus extensive, & intensive, perfectionem (18.) producat. 3. Ut perfectus sit commentarius, sensum cum rationibus, hæc est: philosophice proponat. Unde patet, commentatorem interpretis, & authoris perfectiones debere conjungere.

DE

COGNITIONE PROBABILI.

§. 324.

Cognitio *probabilis* est cognitio incerta, in qua plures aut graviores rationes, & indicia pro veritate ejusdem repræsentantur, quam pro ejus falsitate. Cognitio *improbabilis* est, in qua pauciores, aut leviores rationes repræsentantur pro veritate cognitionis, quam pro falsitate (17.). Si utrimque æquales, erit cognitio *dubia*.

§. 325. Si veritas ex ratione ejusdem sufficiente clare repræsentata cognoscatur, cognitio est certa (14.). Erit igitur cognitio *probabilis*, si rationes præsentés cognoscantur ad rationem veritatis sufficientem magis accedere, quam ab eadem recedere; & cum accessus unus possit esse proximior altero, probabilitas una potest esse major altera.

§. 326. Conceptus, judicii, ratiocinii, experientia, testimonii, interpretationis probabilitas aderit, si rationes præsentés ad rationem veritatis eorundem sufficientem cognoscantur magis

gis accedere, quam recedere, & erit probabilitas eo major, quo accessus propior.

§. 327. Rationes illæ præsentés vel cognoscuntur ex re ipsa, vel non ex re, sed aliunde. Si primum, habetur *probabilitas interna*; si alterum, *externa*. Probabilitas interna est *logica*; externa vel est *physica*, vel *historica*; & illa, quæ est circa cognitionem sensus authoris, dicitur *hermeneutica*.

§. 328. Rationes præsentés vel magis accedunt ad rationem veritatis sufficientem in respectatam, quam recedunt; vel in respectu ad rationes oppositi ad eandem rationem magis accedunt. Si prius, est cognitio *probabilis absolute* talis; si posterius, est *probabilis relative*.

§. 329. Quæ ex demonstratione cognoscuntur, non possunt dici probabilia: cognitio enim ex demonstratione est cognitio certa (234.); omnis autem cognitio probabilis est incerta magis, vel minus. Hinc & illud, cujus impossibilitas demonstrata est, non potest dici probabiliter falsum.

§. 330. Cujus impossibilitas demonstrari nequit, non est idcirco probabiliter verum. Sic licet non possit demonstrari, impossibile fuisse, ut quædam a Servatore nostro edita ope-

ra viribus naturæ creatæ peragerentur, inde tamen non sit probabile, eadem illis viribus fuisse patrata: e. g. restitutio visus cæco.

§. 331. Non id omne, cujus possibilitas demonstrari potest, est idcirco probabiliter verum. Sic licet possibile sit, hominem tibi obvium esse contemptorem legum divinarum, & humanarum, quis ex eo probabiliter verum existimet, ipsum talem esse.

§. 332. Quod est probabile, potest esse falsum, & quod improbabile, potest esse verum. Cognitio igitur, dum probabilis est, nequit esse certa; neque ex probabili, aut probabilibus potest ulla certa deduci. Sed tamen possunt plures rationes, quæ singulæ insufficientes sunt, constituere unam sufficientem, & sic haberi cognitio certa: verum cessat tum simul probabilitas, & cognitio non est certa ex insufficientibus, sed ex sufficiente ratione clare cognita.

§. 333. Potest unus præ altero videre plures, aut graviore rationes; hinc uni præ altero potest idem esse probabilius; imo potest idem eidem modo esse probabilissimum, & alio tempore improbabile, quin adeo falsum: sed hoc ex cognita ratione sufficiente. Sic aliquando probabilissimum est habitum, licere homines de magia suspectos ex immersione in aquas vel nocen-

nocentes, vel innocentes declarare, prout super-
natabant, aut demergebantur, quod certo est
falsum, sicut & plura alia.

§. 334. Si dati cujusdam probabilitas ab-
soluta determinanda sit, inquirantur 1. pro dati
possibilitate rationes, aut saltem id efficiatur, ut
constet, dati impossibilitatem non posse demon-
strari. 2. Inquirantur, si fieri possit, rationes
omnes, aut sufficiens ratio una, quæ ad certi-
tudinem dati requiruntur. 3. Cum his confe-
rantur rationes præsentēs, ex quarum aut multi-
tudine comparativa, aut pondere comparativo
probabilitas ipsa determinari poterit.

§. 335. Si non possint rationes omnes ad
certitudinem requisitæ detegi, conferatur datum
cum aliis certis, & dispiciatur 1. an iis repu-
gnet, nec ne. 2. An habeat cum principiis
alicui disciplinæ propriis connexionem. 3. An
inter datum, & alia certo cognita detur analo-
gia &c. sic quidam Physici probabile putant,
materiam luminis esse aliquod fluidum subtile
undequaque diffusum ob quandam soni, & lumi-
nis analogiam.

§. 336. Si dati cujusdam probabilitas re-
lativa determinanda sit, quærat 1. dati proba-
bilitas absoluta. 2. Ponatur dati contrarium, &
3. hujus probabilitas absoluta detegatur. 4. Ex-
cessus rationum facta comparatione determina-
bit gradum probabilitatis.

§. 337. Si nec dati, nec ejus contrarii absoluta probabilitas detegi possit, procedatur circa utrumque secundum §. 235.; quæ pro unoquoque detectæ sunt rationes, conferantur, atque ex illis determinetur gradus probabilitatis relativæ.

§. 338. Gradus probabilitatis quandoque calculo determinari possunt. Nam, cum certitudo considerari possit tanquam totum, quod ex clare cognitis rationibus veri sufficientibus enascitur, rationes hæ considerari possunt tanquam partes; & hinc probabilitas potest instar fractionis exhiberi, cujus denominator ostendat veri rationes sufficientes, & numerator rationes præsentis. E. g. Si ad dati, cujusdam certitudinem quatuor homogenæ rationes requirantur, ad sintque tres, erit dati probabilitas $\frac{3}{4}$, & datum simpliciter probabile; si duæ, erit $\frac{2}{4}$, & dubium; si una, erit $\frac{1}{4}$, & improbabile. Sic si e quatuor iter una facientibus, duo forent occisi, esset dubium, an & Titius esset occisus; si vero tres, esset probabile.

§. 339. In iis, in quibus ad plures eventus habetur æqualis dispositio, probabilitas est sicut unitas ad numerum omnium eventuum possibilem. Sic, quod uno tesserae jactu obtenturus sim punctum I., erit $\frac{1}{8}$.

§. 340. Dum eventus omnes possibiles determinari possunt, habetur etiam pro uno eo major probabilitas præ altero, quo plures sunt modi, quo prior eventus possibilis est. Sic, si aliquis tribus tesseriis ludat, probabilius est, eum jacturum 10. puncta, quam tria: est enim primum pluribus modis possibile, alterum non nisi uno.

§. 341. Si in legitimo ratiocinio una pars antecedentis sit tantum probabilis, altera certa, conclusio tantum probabilis est. Nam, quando absolute certum non est, duo convenire cum tertio, aut unum convenire, alterum non convenire cum tertio, etiam certum esse non potest, eadem convenire, aut disconvenire inter se (165. 166.).

§. 342. Si utraque pars antecedentis sit probabilis, probabilitas consequentis erit tanta, quanta est probabilitas unius partis imminuta per fallibilitatem alterius partis. Consequens enim de fallibilitate utriusque partis participat, uti ex §. præced. liquet; utriusque autem partis fallibilitas obtinetur, si partis unius probabilitas per fallibilitatem alterius imminuitur. Sit probabilitas unius partis $\frac{9}{10}$, erit fallibilitas illius, sive distantia a certitudine $= 1$. sit alterius partis probabilitas $\frac{8}{10}$, erit fallibilitas illius $= 2$, & probabilitas unius imminuta per fallibilitatem alterius erit $\frac{7}{10}$, cujus fallibilitas est $= 3$; est

autem summa fallibilitatum utriusque partis in antecedente etiam $= 3$.; adeoque ejusmodi conclusionis fallibilitas æquatur summæ fallibilitatum, sive distantiarum a certitudine utriusque præmissæ; & hinc probabilitas ejusmodi conclusionis minor est.

§. 343. In comparatione probabilitatum partium oppositarum utriusque partis probabilitas imminuitur: si enim pro utraque parte sint rationes homogeneæ æquales, utrimque destruitur probabilitas, & oritur dubium (324.); ergo, si istiusmodi rationes sint numero inæquales, partis utriusque probabilitas imminuetur.

§. 344. Diminutio hæc calculo determinatur, si 1. determinetur utriusque partis probabilitas absoluta in fractionibus ejusdem denominatoris. 2. Defectus unius numeratoris a denominatore addatur defectui numeratis alterius, & vicissim. 3. Denominatores addantur sibi invicem. Quæ oriuntur novæ fractiones, determinabunt probabilitatum relativarum (328.) imminutiones. Sit e. g. probabilitas absoluta pro culpa Caji $\frac{1}{8}$, & pro innocentia ejus $\frac{7}{8}$. Defectus a certitudine in fractione prima est $= 1$; addatur hic numeratori fractionis secundæ, & fiet ille $= 9$. Defectus numeratoris fractionis

nis

nis secundæ est = 2, addatur numeratori primæ, & erit hic = 11. Addantur etiam denominatores invicem, & erunt = 20. Proinde novæ fractiones sic stabunt: $\frac{1}{2} \frac{1}{10} \cdot \frac{2}{10}$; eritque pro culpa Caji probabilitas, pro innocentia improbabilitas. Ratio hæc est: Casus unus, in quo momenta pro culpa fallunt, favet innocentia Caji: Vicissim casus duo, in quibus momenta pro innocentia fallunt, favent sententia opposita, ita, ut momenta pro culpa spectari possint, ac si intra 20. casus non fallant 11; & momenta pro innocentia, ac si intra eosdem 20. casus non fallant 9.

§. 345. Si rationes partium oppositarum sint heterogeneæ, ita, ut unius partis probabilitas sit extrinseca, alterius intrinseca (327.), calculo locus non est. Extrinseca enim, & intrinseca probabilitas sibi non opponuntur; adeoque una per se non infringit alteram.

§. 346. Si rationes utrinque sint heterogeneæ, e. g. si probabilitas partis unius fundetur testimonio plurium, qui ea in re infallibiles non sunt; alterius vero partis probabilitas fundetur ratione valde gravi ex ipsa rei natura desumpta, pars prior cedit posteriori. Universim momentum levius cedit graviori, etsi levius ex centum rationibus ita judicatis consurgeret, & gravius nonnisi ex unica.

§. 347.

§. 347. Cognitio ex rationibus est philosophica (18.); hinc & cognitio probabilis, & probabilior est philosophica, sed imperfecta (23.), illa magis, hæc minus. Hanc stude acquirere, ubi certa obtineri non potest. Errares tamen, si tuam probabiliorem certam, & oppositam ejus falsam haberes.

FINIS LOGICAE.

philo
, &
fecit
ad-
rues

178

Topica 418 a hinc a quibus...
probatione...
quibus...
probatione...
probatione...

PRINCIPALIA

178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

Si.

198/11

107

170

12

69

J. G. G. G.

100
S
a
82
p
y
on
25
vd
un
lin
all
7
2
48
2
C

ly

v

~~1135~~

inlon

ed
erke
m

parly

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

Centimetres

TIFFEN Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
Light Blue	Light Cyan	Light Green	Light Yellow	Light Red	Light Magenta	White	Light Skin	Light Gray
Dark Blue	Dark Cyan	Dark Green	Dark Yellow	Dark Red	Dark Magenta	White	Dark Skin	Dark Gray

A	1	2	3	4	5	6	M	8	9	10	11	12	13	14	15	B	17	18	19
	R	G	B				W	G		K				C	Y	M			

TIFFEN Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007